

Vdovenko N. M.

Shepeliev S. S.

National University of Bioresources and Environmental Sciences of Ukraine

EVOLUTION OF THEORETICAL CONCEPTS OF PROVIDING OF COMPETITIVENESS OF THE SECTORS OF THE NATIONAL ECONOMY

Summary

In the article the results of both theoretical and applied researches are represented and the tendencies of evolution of looks are set forth in relation to providing of branch competitiveness. Certainly, that the competitiveness of industry depends also on ability to a full degree to use possibilities of internal market the subject of mīnage. The specific of achievement of competitiveness is exposed within the framework of Agreement between Government of Ukraine and European Union about participating of Ukraine in the program of European Union «Competitiveness of enterprises of small and midsize businesses (COSME) (2014–2020)» from 22.02.2017 № 1904-VIII. Authorial theoretical determination over of essence of concept «competitiveness of fish industry» is brought.

Key words: evolution, competitiveness, industry, market, value added, fish industry, national economy.

УДК 330. 336.76

Верхоглядова Н. І.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»

Касьяновський Є. В.

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ІНВЕСТИЦІЙ ЯК ОБ'ЄКТА УПРАВЛІННЯ

Обґрунтовано актуальність дослідження сутності та характерних ознак інвестицій. Проаналізовано основні погляди науковців на сутність поняття «інвестиції», проведено їх систематизацію та виокремлено ключові характеристики з погляду управління ними на макрорівні. Запропоновано розгляд інвестицій за такими підходами, як фінансовий (спрощений та розширений), економічний та комбінований.

Ключові слова: інвестиція, теорія інвестицій, підхід, капітал, дохід, прибуток, характеристика, управління, макрорівень.

Постановка проблеми. Проблема інвестицій багатогранна й актуальна. Світовий досвід свідчить, що країни з ринковою економікою не можуть розвивати своє господарство без залучення й ефективного управління інвестиціями. Чітке розуміння економічної суті і характерних особливостей інвестицій важливо як для мікро-, так і для макроекономіки. У національній економіці відбуваються економічні перетворення, які потребують розроблення та застосування нових підходів до управління інвестиціями, що забезпечить протек і розширене відтворення економіки зокрема.

Дослідження теорії управління інвестиціями передбачає вивчення та логічне поєднання двох пов'язаних елементів, а саме теорії інвестицій, у рамках якої повинна надаватися сутнісна характеристика інвестицій та їх видових проявів, а також теорії управління, у рамках якої мають розглядатися особливості управління таким об'єктом, як інвестиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття «інвестиції» в різних сферах займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: І. Балабанов, З. Боді, Л. Борщ, С. Герасимова, О. Гарафонова, Б. Гриньов, А. Кейн, А.Дж. Маркус, П. Микитюк, Т. Мостенська, О. Наумова, В. Онегіна, В. Полуянов, У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли, Л. Федулова та ін. Вони досліджували його етимологію, змістовне навантаження, наводили різні трактування цього терміну.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу науковців до вивчення сутності поняття «інвестиції»,

відсутнє однозначне трактування його сутності. Різні визначення мають певні відмінності у поглядах окремого автора на сутність інвестицій та їх змістовну характеристику. Отже, актуальним є узагальнення підходів до визначення інвестицій, на основі якого можна виокремити їх найсуттєвіші ознаки з погляду управління ними на макрорівні.

Мета статті полягає у виокремленні характеристик інвестицій із позиції управління ними на макрорівні, а також систематизації підходів до їх визначення як об'єкту управління з виявленням переваг та недоліків кожного з підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З філософського погляду інвестиціями є обмеження споживання благ сьогодні для задоволення більших потреб у майбутньому. Таке трактування наводить австрійська школа «граничної корисності», яка розглядала інвестиції як обмін задоволення потреб сьогодні на задоволення потреб у майбутньому.

Провівши дослідження наявних поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців на визначення сутності інвестицій, на нашу думку, варто виокремити декілька підходів до їх трактування, а саме фінансовий (спрощений та розширений), економічний та комбінований (табл. 1).

Першим є підхід, за яким інвестиції розглядаються з фінансового погляду. При цьому даний підхід є дещо спрощеним: акцент робиться на цільовій установці, якою керується інвестор, якою є отримання майбутніх вигід у вигляді приросту капіталу, додаткового доходу або прибутку.

Підходи до трактування сутності поняття «інвестиції»

Підхід	Загальна характеристика	Переваги	Недоліки
Фінансовий (спрощений)	Інвестиції – вкладення з метою отримання майбутніх вигід у вигляді приросту капіталу, додаткового прибутку	Враховує здатність інвестицій приносити прибуток як основний мотив їх здійснення	Обмежує розуміння інвестицій лише розглядом їх із погляду фінансового аспекту, не враховуючи їх економічне та соціальне значення
Фінансовий (розширений)	Інвестиції – вкладення різних видів цінностей для отримання прибутку та/або іншого позитивного ефекту	Дає змогу врахувати не лише здатність інвестицій приносити прибуток як основний мотив їх здійснення, а й їх спроможність приносити інший корисний ефект (соціальний, екологічний тощо)	Не враховує роль інвестицій як джерела накопичення та відтворення засобів виробництва (економічне призначення інвестицій). Лишає відкритим питання щодо того, чи можуть уважатися інвестиціями неприбуткові вкладення для отримання виключно соціального чи екологічного ефекту.
Економічний	Інвестиції – ключовий чинник економічного розвитку, розширеного відтворення основного капіталу, створення матеріально-ресурсної бази для розширення виробництва	Враховує роль інвестицій як чинника економічного розвитку, завдяки якому відбувається накопичення та відтворення засобів (основного, оборотного капіталу), що можуть бути використані для виробництва	Не приділяє уваги кінцевій меті здійснення інвестицій для власника інвестованих коштів (інвестора). Не враховує соціальне значення
Комбінований	Інвестиції – вкладення у створення та відтворення виробничого капіталу для отримання прибутку та/або іншого позитивного ефекту	Враховує роль інвестицій як джерела накопичення та відтворення засобів виробництва, а також їх здатність приносити прибуток та корисний ефект	Лишається відкритим питання, щодо того, чи можуть уважатися інвестиціями неприбуткові вкладення для отримання виключно соціального чи екологічного ефекту

Джерело: систематизовано авторами

У роботах окремих науковців, зокрема З. Боді, А. Кейна, А.Дж. Маркуса, дається досить загальне визначення поняття інвестицій. Ці науковці визначають інвестиції як витрачання грошових або інших засобів у даному періоді в очікуванні на отримання майбутніх вигід [1].

Із таким визначенням тісно корелює думка таких науковців, як У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли. За їх трактуванням, інвестиції передбачають відмову від певної цінності зараз за певну (часто невизначену) цінність у майбутньому [19].

О. Недосекін, К. Воронов вважають, що поняття інвестицій характеризує тимчасову відмову економічного суб'єкта від споживання наявних у його розпорядженні ресурсів і використання цих ресурсів для збільшення в майбутньому свого добробуту [7].

Л. Борц та С. Герасимова розглядають інвестиції як вилучення економічних благ із поточного споживання і використання їх як ресурсів для збільшення можливостей створення благ у майбутньому [11]. Водночас науковці загострюють увагу на тому, що сформовані в такий спосіб ресурси можуть також використовуватися як певний запас.

Подібним, але таким, що містить певні уточнення щодо характеру очікуваних вигід, є визначення, яке наводиться в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Згідно із цими стандартами, інвестицією може вважатися будь-який актив, утримуваний підприємством для приросту капіталу через розподіл доходів (наприклад, відсотків, роялті, дивідендів та ренти), для збільшення вартості капіталу або інших вигід для підприємства інвестора, отриманих, скажімо, завдяки торговельним відносинам.

Деякі науковці, що розглядають інвестиції з фінансового погляду, вважають що інвестиціями є вкладення капіталу для його подальшого збільшення (В. Федоренко) або ж спосіб його розміщення, який має забезпечити збереження або зростання суми капіталу (Л. Гітман, М. Джонк).

При цьому приріст капіталу виступає як певна компенсація за ризик утрат від інфляції або ж недоотримання доходів від альтернативних способів використання капіталу (наприклад, недержавних процентів від банківських вкладень капіталу).

Дж.М. Розенберг вважає інвестиції використанням коштів для отримання ще більших коштів, для отримання доходу або для досягнення приросту капіталу, або для того й іншого [3].

В. Шевчук та П. Рогожин також вважають, що інвестиції є коштами (тобто різними видами активів), що вкладаються в господарську діяльність, але метою такого вкладення вони зазначають отримання доходу [18].

На меті отримання доходу або прибутку наголошує низка інших науковців. Так, А. Мороз вважає інвестиціями сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в різні галузі економіки для отримання підприємницького доходу, прибутку, процента [16]. Схожим є визначення, запропоноване в роботі Т. Дорошенко, згідно з яким інвестиціями є всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи для отримання прибутку (доходу) [11].

На тому, що під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу), наголошують такі науковці, як С. Мочерний, Б. Гаврилишин та О. Устенко. Вони вважають, що інвестиції є довготерміновими вкладеннями капіталу в різні сфери та галузі національного господарства всередині країни та за її межами для привласнення прибутку [5].

Другий розширений фінансовий підхід передбачає, що інвестиції розглядаються не лише з фінансового погляду, а й із погляду їхньої здатності досягнення позитивного ефекту нефінансового характеру.

Так, досить значна кількість науковців розглядає отримання доходу та прибутку як одну з чільних цілей здійснення інвестицій, але зазначають, що вона не є єдиною метою. Однією з головних

цілей такі науковці вважають отримання корисного ефекту (зокрема, соціального, екологічного тощо).

Для прикладу наведемо кілька визначень інвестицій згідно із цим підходом.

А. Азриліян, Е. Калашникова, О. Квардакова трактують інвестиції як грошові кошти, цінні папери, інше майно, у тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, вкладаються в об'єкти підприємницької і (чи) іншої діяльності з метою отримання прибутку і (чи) досягнення іншого корисного ефекту

З точки зору Н. Сириченко, інвестиціями є вкладення власних, позичених, або залучених ресурсів у формі матеріальних, фінансових, інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності як на короткий, так і тривалий період, усередині країни й за її межами, індивідуальними або/і інституціональними інвесторами, і утворенням на цій основі державно-транснаціонального капіталу для отримання прибутку (доходу) і/або досягнення позитивно-соціального ефекту [16]. Схоже визначення наведене у Великому юридичному словнику.

Згідно з визначенням Н. Татаренко та А. Поручника, інвестиціями можуть уважатися всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів [11]. Тобто інвестиції повинні розглядатися, з одного боку, як засіб збільшення капіталу, а з іншого – як засіб надання соціальних послуг, які в кінцевому підсумку сприятимуть соціально-економічному розвитку суспільства.

Саме поєднання фінансової мети інвестування з можливістю отримання інших видів ефекту простежується у визначенні інвестицій, закріпленому в Законі України «Про інвестиційну діяльність». Згідно із цим нормативно-правовим документом, інвестиціями можуть уважатися всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [4].

Третім є підхід, за яким інвестиції розглядаються з економічного погляду, що передбачає їх трактування як ключового чинника економічного розвитку, розширеного відтворення основного капіталу, створення матеріально-ресурсної бази для розширення виробництва тощо.

Найбільш загальне визначення інвестицій з економічного погляду міститься в Словнику сучасної економіки М. Макміллана, згідно з трактуванням якого інвестиціями є потік витрат, призначених для виробництва благ, а не для їхнього безпосереднього споживання [17].

К. Макконнелл та С. Брю стверджують, що інвестиції включають витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів [12]. Схожим є трактування, запропоноване в роботах З. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі та А. Спіцина, однак вказані науковці на відміну від К. Макконнелла та С. Брю вважають інвестиції виключно джерелом громадження основного капіталу.

Е. Румянцева вважає інвестиції одним із ключових чинників економічного зростання, довгостроковими і короткостроковими вкладеннями капіталу, що складаються з капітальних витрат (капітальних вкладень); витрат, пов'язаних із приростом оборотного капіталу (за розширення виробництва) або оборотним капіталом у повному обсязі, необхідним для запуску виробництва (під час створення нових

виробництв), а також витрат, необхідних для підготовки інвестиційного проекту [17].

В. Шевчук та П. Рогожин стверджують, що інвестиціями можна вважати видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані із цим зміни оборотного капіталу [18].

А. Дука під інвестиціями розуміє всі види економічних ресурсів, які вкладаються в поточному періоді у відповідні об'єкти, створення яких сприяє забезпеченню розширеного відтворення, а використання компенсує інвестору відмову від поточного споживання вкладених ресурсів шляхом отримання у майбутньому вигід [3].

О. Гуторова розглядає інвестиції як економічну категорію розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікроекономічних та макроекономічних пропорцій та визначає темпи економічного росту [11].

Четвертий підхід є найскладнішим і передбачає поєднання розширеного фінансового та економічного підходів.

Наприклад, А. Пересада трактує інвестиції як довгострокові вкладення капіталу в різні галузі та сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону довкілля для розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, отримання прибутку [14].

Е. Грицюк та Л. Кулакова під інвестиціями пропонують розуміти всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладені в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток чи досягається інший ефект (соціальний, екологічний чи інший) [4]. Тобто науковці розглядають інвестиції як вкладення коштів у створення та відтворення виробничого капіталу (економічний аспект), так і вкладення активів для отримання прибутку та/або певного корисного ефекту (фінансовий та соціальний аспекти).

Д. Черваньов та Л. Нейкова зазначають, що інвестиції як економічна категорія відображають відносини, пов'язані з довгостроковим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їхні основні та обігові фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне вдосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування й отримання прибутку або соціального ефекту [15].

Згідно з визначенням О. Крутик та О. Нікольської, інвестиції пов'язані з динамічним процесом зміни форм капіталу, послідовного перетворення початкових ресурсів і цінностей в інвестиційні витрати та перетворення вкладених коштів у приріст капітальної вартості у формі доходу або соціального ефекту [4]. Таким чином, для суб'єкта інвестицій це вкладення грошових, майнових, інтелектуальних цінностей з метою одержати прибуток у майбутньому, для об'єкта – джерело розвитку, що також передбачає у підсумку отримання доходу.

А. Мертенс розглядає інвестиції як частину валового внутрішнього продукту, яку не використано в поточному періоді й яка забезпечує приріст капіталу в економіці [3]. Це тлумачення поняття «інвестиції» розкриває подвійний діалектичний характер інвестицій: з одного боку, вони є обмеженням (недоспоживанням) ресурсів у поточному періоді, а з іншого – вони є акумулюванням ресурсів, які вкладаються у високоефективні проекти, що призводить до розширеного відтворення і створення якісно нових товарів, які можуть задовольнити більш потреби суспільства

в майбутньому та вивести національну економіку на вищий щабель економічного розвитку.

Отже, як справедливо зазначає Н. Сириченко, кожне з формулювань суті інвестицій представляє певний науковий інтерес, оскільки дає змогу виявити погляд окремого автора на суть інвестицій і представити це поняття об'ємніше; трактування суті інвестицій багатьох авторів до певної міри схожі за винятком окремих деталей; зустрічаються лаконічні визначення суті інвестицій, що характерно переважно для зарубіжних авторів, і більше розгорнуті – вітчизняних авторів.

Слід зазначити, що фінансовий підхід (як спрощений, так і розширений) дає трактування інвестицій із погляду суб'єкта інвестиційної діяльності – інвестора, характеризуючи кінцеву мету здійснення ним вкладення коштів (отримання приросту капіталу, прибутку, певного позитивного ефекту), а економічний – із погляду об'єкта інвестування, що характеризує спрямування коштів (їх акумулювання для розширення можливостей подальшого створення благ).

На основі узагальнення підходів до визначення інвестицій можна виокремити їх найсуттєвіші ознаки, які є важливими в аспекті управління інвестиціями на макрорівні:

- пов'язаність із потенційним одержанням прибутку як мотиву здійснення інвестицій;
- фундамент для соціально-економічного розвитку;

– нагромадження капіталу та його використання для розширеного відтворення основних засобів, формування матеріально-речовинної бази виробництва;

– використання різноманітних ресурсів, що в ході інвестування перетворюються в альтернативні види активів;

– цілеспрямованість здійснення інвестицій – вкладення коштів здійснюється з чітко визначеною метою;

– розгляд інвестицій у єдності двох сторін: ресурсів (капітальних цінностей) і вкладень (витрат);

– суб'єктивний характер – рішення про доцільність вкладень із метою інвестування приймається кожним інвестором залежно від власних індивідуальних цілей та можливості їх задоволення;

– наявність терміну інвестування та розриву між вкладенням коштів та отриманням результату;

– ризикованість інвестування.

Висновки. На основі теоретичного узагальнення наявних поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців на сутність поняття інвестицій нами було виокремлено фінансовий (спрощений та розширений), економічний та комбінований підходи до визначення інвестицій. Унаслідок проведеного дослідження стало можливим сформулювати основні характеристики поняття «інвестиції» з погляду управління ними на макрорівні.

Список використаних джерел:

1. Балихина Н.В. Государственное регулирование инвестиций. М.: РГТЭУ, 2003. 90 с.
2. Гитман Л.Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования; пер. с англ. М.: Дело, 1997. 991 с.
3. Інвестування / В.М. Грідасов, С.В. Кривченко, О.Є. Ісаєва. К.: Центр навч. літ-ри, 2004. 164 с.
4. Діба Л. Інвестиції як важлива складова економічного добробуту держави. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_14/Diba.pdf/.
5. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1 / Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2000. 864 с.
6. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. 1072 с.
7. Інвестування / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда; за ред. В.М. Гриньової. Х.: ХДЕУ, 2008. 464 с.
8. Мультиплікативний вплив на трансформацію заощаджень в інвестиції у національній економіці / В.Я. Карковська, Л.М. Прокopiшин, Т.В. Склярчук. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.11. С. 185–192.
9. Кравчук Г.В. Залучення інвестицій в економіку регіону. Фінанси України. 2001. № 11(72). С. 105–109.
10. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.
11. Лук'яник М.М. Сутність інвестицій як економічної категорії. Вісник Сумського нац. аграрн. ун-ту Серія «Фінанси і кредит». 2003. № 2. С. 107–110.
12. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: учебник; пер. с англ.; 14-е изд. М.: Инфра-М, 2003. XXXV. С. 388.
13. Онiкiєнко С.В. Інвестиційна діяльність: від емпіричного сприйняття до категоріального відображення. Ринок цінних паперів України. 2011. № 3–4. С. 61–66.
14. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом: монографія. К.: Лібра, 2002. 472 с.
15. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: монографія / За заг. ред. В.М. Гриньової. Харків: ХДЕУ, 2002. 464 с.
16. Стефанович С.А. Інвестиційна діяльність як економічне явище. Економіка та держава. 2010. № 11. С. 60–64.
17. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник. К.: Алеута, 2006. 434 с.
18. Череп А.В., Рурк Г.І. Інвестиційна діяльність України: стан та шляхи активізації. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2011. № 3. С. 48–52.
19. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли; пер. с англ. М.: Инфра-М, 2004. 1028 с.

Верхоглядова Н. И.

Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры

Касьяновский Е. В.

Классический приватный университет

СУЩНОСТЬ И ХАРАКТЕРНЫЕ ПРИЗНАКИ ИНВЕСТИЦИЙ КАК ОБЪЕКТА УПРАВЛЕНИЯ

Резюме

Обоснована актуальность исследования сущности и характерных признаков инвестиций. Проанализированы основные взгляды ученых на сущность понятия «инвестиции», осуществлена их систематизация и выделены ключевые характеристики с точки зрения управления ими на макроуровне. Предложено рассмотрение инвестиций за такими подходами, как финансовый (упрощенный и расширенный), экономический и комбинированный.

Ключевые слова: инвестиция, теория инвестиций, подход, капитал, доход, прибыль, характеристика, управление, макроуровень.

Verhoglyadova N. I.

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Kasianovskiy Ye. V.

Classical Private University

SATISFACTION AND CHARACTERISTICS OF INVESTMENTS AS A MANUAL OBJECT

Summary

The validity of the research of essence and characteristic features of investments is substantiated. The main views of scientists on the essence of the concept of «investment» are analyzed, their systematization is done and its key characteristics from the point of view of their management at the macro level are singled out. The consideration of investments in such approaches as financial (simplified and extended), economic and combined is proposed.

Key words: investment, theory of investments, approach, capital, income, profit, characteristic, management, macro level.

УДК 338.242.4

Іванов Є. І.

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ОБРУНТУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті обґрунтовано необхідність регуляторного втручання держави у зовнішньоторговельну сферу національної економіки в умовах низького рівня товарної диверсифікації експортних потоків. Обґрунтовано сировинний характер експорту в умовах низького рівня його товарної диверсифікації. Проаналізовано теоретичні положення мікроекономіки (умови досконалої і недосконалої конкуренції, закон спадної граничної прибутковості, ефект економії на масштабах виробництва), що визначають нееквівалентний зовнішньоторговельний обмін між країнами з різним рівнем диверсифікації структури експортних поставок. Узагальнено напрями державної політики, спрямованої на подолання структурних диспропорцій зовнішньоторговельної сфери національної економіки.

Ключові слова: зовнішньоторговельна сфера, диверсифікація, національна економіка, досконала конкуренція, ефект масштабу, закон спадної граничної прибутковості.

Постановка проблеми. В умовах відкритої економіки якісні параметри структури зовнішньої торгівлі набувають ознак системного чинника впливу на розвиток національного господарства. Рівень товарної диверсифікації експорту стає індикатором не лише економічної безпеки держави, але й структури зовнішніх поставок продукції за рівнем доданої вартості. Низький рівень диверсифікації зовнішньоторговельної сфери засвідчує монокультурний тип національної економіки, яка не спромоглася збудувати ефективний промисловий сектор та спеціалізується на міжнародних поставках досить обмеженого кола переважно сировинної продукції чи товарів з низьким рівнем обробки. Водночас індустріально розвинені економіки здатні запропонувати ширшу номенклатуру товарів та послуг на світовому ринку, в основі якої лежить високотехнологічна та наукоємна продукція з високим рівнем доданої вартості. Простий емпіричний аналіз засвідчує наявність сильної кореляції між індексом концентрації експорту та часткою в ньому сировинних товарів (рис. 1).

Таким чином, істотна диференціація національних економік за рівнем товарної диверсифікації експорту визначає нееквівалентний і значною мірою неефективний зовнішньоторговельний обмін товарами для більшості країн, що розвиваються, в умовах вільної торгівлі. У зв'язку з цим постає необхідність обґрунтування теоретичних положень міжнародної торгівлі, які відповідають виявленим закономірностям розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковому розгляду проблем диверсифікації

зовнішньоторговельної сфери національної економіки України присвячено доробки як провідних науково-дослідних інститутів [3], так і низки вітчизняних вчених-економістів, таких як, зокрема, Т.П. Богдан [4], О.Г. Білорус [5], Л.С. Кутідзе [7], Л.Г. Шамаєва [6]. В працях цих авторів здійснено аналіз диверсифікації українського товарного експорту на екстенсивній та інтенсивній основах, обґрунтовано низку заходів торговельної, промислової і фінансової політики держави для диверсифікації структури національного експорту, а також досліджено заходи державної політики, які обмежують диверсифікацію структури зовнішньоторговельної сфери вітчизняної економіки на сучасному етапі розвитку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне наявним напрацюванням, вважаємо необхідним зазначити, що системне узагальнення теоретичної бази з метою обґрунтування об'єктивної необхідності регуляторного втручання держави у зовнішньоторговельну сферу національної економіки за умов низького рівня її товарної диверсифікації та переважання сировинної продукції в експорті досі не знайшло належного втілення в наукових публікаціях, що визначає необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета статті полягає у наданні теоретичного обґрунтування деструктивного впливу зовнішньоторговельної сфери з низьким рівнем товарної диверсифікації на розвиток національної економіки в умовах вільної торгівлі, визначенні основних концептуальних підходів до державної